

Povijest katoličke Crkve u Srbiji u 19. vijeku.

[Od 1800. do konkordata 1914. godine.]

Napisao: Msgr. dr. Vjekoslav Wagner

PREDGOVOR.

Prva polovica XIX. vijeka stoji u znaku borbe za slobodu i samostalnost naroda. Francuska je revolucija ustalasala sve narodnosti i one se dižu na noge za svoju samostalnost i slobodu. Napoleonovi veliki uspjesi na ratnom polju daju ne samo pravac novim nacionalnim težnjama, nego elektrificiraju ujedno i duše širokih narodnih slojeva. Trebalo je samo naći vođu koji će se postaviti narodu na čelo i ustanak je za slobodu bio gotov.

Petar Karagjorgjević Petrović i Miloš Obrenović su na početku XIX. vijeka prvi nosioj ideje nove nacionalne slobode u Srbiji i prvi začetnici jednog energičnog pokreta za samostalnost srpskog naroda. Iz početnog početka njihovih ustanaka rodi se i razvija prva vazalna srpska kneževina (1830. god.), zatim samostalna kneževina (1868. god.) i na koncu slobodna i samostalna kraljevina Srbija (1882. god.).

I ta je kraljevina Srbija god. 1914. zaključila sa Sv. Rimskom Stolicom konkordat. Šta je u Srbiji sve prethodilo tome konkordatu od vremena, kad se Srbija oslobodila petstogodišnjeg turskog jarma, to želi obraditi ova rasprava.

Radnja je sastavljena u glavnom na osnovu gradiva što sam ga sakupio u arhivama. Rad u tome pravcu nije potpun, jer arhive nisu sve sačuvale što je u njima nekad bilo. Mnogo je rad otešćavala i ta okolnost što arhive nisu sasna uredene. Jedan veliki dio materijala, koji spada na ovaj predmet, nestao je uslijed ratnih prilika u Srbiji. Radnja bi bila znatno potpunija, kad bi se proučile i arhive u Vatikanu, u Beču i kod našeg poslanstva u Rimu.

Opseg ove rasprave ne dozvoljava da se objave svi dokumenti u cijelosti, koji spadaju na ovo pitanje i imaju historijske vrijednosti. Zato sam iz originalnih spisa uzео samo po neke citate, koliko mi se to činilo za potrebno i korisno. Korespondenciju biskupa Strossmayera sa srpskom vladom, u koliko je sačuvana, objaviti ću na kraju rasprave.

I. Katolička crkva u Srbiji.

(Povijesni dio)

Prvi katolici u Srbiji. Beograd je bio sa jednim dijelom sjeverne Srbije od 1718. do 1739. god. pod okupacijom austro-ugarskom. U to vrijeme organizirana je u Beogradu i njegovoj okolici uz vojnu i građansku i katolička crkvena uprava. Tih godina ujedinjene su biskupije beogradska i smederevska. Na današnjoj »velikoj pijaci« kraj uprave grada Beograda, stajala je katolička crkva, od koje ništa nije ostalo. U Beogradu je bilo franjevaca, isusovaca i kapucina,¹ a kada su se 1720. god. naselili mnogi Nijemci iz Pfalza na Dunavu između Beograda i Grocke i neka druga mjesta prema unutrašnjosti Srbije, osnovali su kapucini svoje stalne misije i izvan Beograda. Danas znamo za dvije takve katoličke misije kapucina, u Grockoj na Dunavu i u Osterbachu (današnja Ostružnica) uz Savu prema Obrenovcu. Ali nam nije poznato mjesto, gdje je u Beogradu stajala palača biskupova. Broj je katolika u Beogradu, Smederevu, Grockoj i drugim okolnim mjestima, morao biti velik. Katolička je bila vojna posada, katolici su bili činovnici, trgovci, obrtnici i drugi doseljenici, koji su tražili ovdje svoju sreću. »Kad je 1718. godine Austrija okupirala Srbiju — piše Đorđević² — želela je da u njoj koloniše što je moguće više Nemaca, kako bi ne samo uvećala populaciju, već unela i što više kulture, naročito privredne i trgovinske i kako bi što jače proširila teren katoličanstvu i ljubavi prema katoličkom habsburškom dvoru.« Karakter toga katolicizma bio je čisto njemački.

1739. god. pretrpjela je austro-ugarska vojska veliki poraz kod Grocke. Turci su natjerali u bijeg ne samo austro-ugarsku vojsku, nego i cijelo stanovništvo, koje se za vrijeme okupacije tu nastanilo. Otišao je i biskup sa svećenstvom, sa redovnicima i vjernicima i sve što je bilo katoličko, uništeno je.³

Za vrijeme rata između Austro-ugarske i Turske od 1788. do 1791. godine nije katolicizam mogao biti trajno obnovljen, jer je

¹ Nepoznato je do danas, gdje su stajale njihove crkve i samostani, kao i to, da li je crkva na »velikoj pijaci« bila franjevačka ili kapucinska. Po nekoj predaji u sadašnjoj ulici Kralja Milana, na mjestu gdje sada stoji Ministarstvo Pravde, stajala je bolnica, koju su duhovno vodili Isusovci. Danas posjedujemo matice isusovaca iz Beograda i kapucina iz Grocke i Ostružnice iz tih godina.

² Tihomir Đorđević: »Iz Srbije Miloša«. Beograd 1924. str. 172.

³ Beograd, Izdanje opštine. 1911. str. 3.

Franjevci su tada imali u Beogradu crkvu Sv. Antuna. Križ iz te crkve su prilikom napuštanja Beograda prenijeli u Zemun i ostavili u тамошњем franjevačkom samostanu. Prošle jeseni se dovršila u Beogradu nova franjevačka crkva Sv. Antuna.

Srbija tada bila poprište krvavih borbi i zato je bilo nemoguće da se katolici tu nastane. Osim toga nagnao je strah pred Turcima i veliki broj Srba u bijeg preko Save i Dunava u Austro-Ugarsku.⁴

Izgleda zato, da u Srbiji početkom XIX. stoljeća jedva ako je bilo katolika. Kada je Karadorde 1804. godine podigao prvi svoj ustanak, mnogi su se od izbjeglih Srba počeli vraćati u Srbiju, pa je s njima mogao doći i po koji katolik. Intelektualci, profesori, učitelji, vojnički instruktori, rudari i majstori u topolivnici u Beogradu, bili su svi ljudi sa strane. Zato je ne samo vjerovatno, nego i sigurno, da je među njima bilo i katolika. Na primjer, od četiri kapetana varoši Beograda, dvojica su bili iz Austrije, a dvojica Hrvati.⁵

Karadordeva je Srbija 1813. pala. On sam bježi iz zemlje u Austro-Ugarsku.

Veći uspjeh je donio ustanak Miloša Obrenovića na Cveti, 11. aprila 1815. godine. Još iste godine je učinjen sa Turskom usmeni ugovor, po kojem Srbija dobija samoupravu, a 1817. priznat je Miloš za vrhovnog kneza i upravitelja srpskog. 1829. god. izdaje sultan Hatišerif, po kojem se Srbija priznaje za samoupravnu knjaževinu, a godine 1830. dobije Miloš »Velat«, koji ga priznaje za nasljednog srpskog kneza pod vrhovnom vlašću sultanovom.

Miloš je sada počeo organizirati svoju mladu državu i ekonomski i kulturno. I tako započne novi dolazak katolika u Srbiju. Jedni su došli sami, da zarade, a drugi su došli po pozivu Miloša.

Državna arhiva znade za takve doseljenike iz Bosne, Hercegovine, iz vojne Krajine sa hrvatskih strana, osobito iz Srijema, zatim iz Austrije, iz Mađarske i iz Njemačke. Tako dolaze samci: majstori, kaffe, radnici i činovnici, da »sebi uživljenija traže«.⁶ Među njima je bilo »pekara, šnajdera, šustera, knjižara, knjigovozaca, zvonara i slično.«⁷ Isto tako u velikome broju prelaze iz Austrije u Srbiju radi bolje karijere (»da bolju kakvu nego ovde što imam službu dobijem«) i postanu pisari, sekretari, učitelji i drugi činovnici. Bilo je u to vrijeme i prilično vojnih bjegunaca kao i trgovaca i zanatlija, koji su prebjegli zbog dugova.⁸ Ali su došli mnogi i po pozivu samoga kneza Miloša. U prvome redu tipografi, inženjeri, stolari, bravari, liječnici, apotekari, učitelji itd.⁹ Ovi potonji su bili skoro svi Nijemci iz Austrije i ponešto iz Njemačke, a moralo ih je biti dosta, jer je 1829. god. dobio »Pavle Werner, nemeckij učitelj« odobrenje, da u Beogradu »prifatnu nemecku školu započne«.¹⁰

⁴ Đorđević: Iz Srbije kneza Miloša, str. 17.—23.

⁵ Đorđević, ibidem, str. 28—29.

⁶ Đorđević: Iz Srbije kneza Miloša, str. 63.

⁷ Ibidem, str. 64.

⁸ Ibidem, str. 65—66.

⁹ Ibid. str. 68.

¹⁰ Ibid. str. 175.

Našlo se i ponešto Italijana naročito zidara, Čeha, Madara, ali ovih nije bilo mnogo.¹¹

Svi ovi nisu bili katolici, ali je sigurno, da je među njima bilo mnogo katolika. Nijemci su bili većinom katolici, zatim su bili katolici Italijani i Česi, a po svoj prilici i svi Madari. Ti doseljenici su sačinjavali prve katoličke kolonije u kneževini Srbiji. U većem broju spominju se u Beogradu i Kragujevcu. Imena mnogih nalaze se kasnije opetovano u maticama katoličke crkve u Beogradu.¹²

Crkvena uprava i prvi svećenici. O vjerskome životu tih katolika teško je šta reći. Prvi pisani dokumentat o njima su matice katoličke crkve u Beogradu. Iz tih matice se vidi, da su katolike u Srbiji ipak posjećivali neki misijonari. U prvom svesku matice krštenih stoji na početku jedan arak papira, na kojem su popisana 27 krštenja od 2. VI. 1845. do 28. II. 1847. godine. Potpisan je na koncu: Belgradensi ex Missionariatu IV. — to Nonarum Aprilis 1847. Carolus B. Mařjk, exmissionarius. U maticama vjenčanih stoji na početku sa istim datumom i potpisom exmisijonara Mařjka jedan arak, na kojem je ubilježeno 8 vjenčanja od 14. VI. 1846. do 15. II. 1847. god. U maticama umrlih takvog popisa od misijonara Mařjka nema. Redovne matice je počeo pisati god. 1847. novi stalni misijonar P. Tiburcije Tkalesecz, franjevac, 8. IX. 1845. podijelio je u Beogradu sv. potvrdu Josip Malajoni, episcopus Nicopolitanus et Administrator Apostolicus utriusque Valachiae et Serbiae. Sv. potvrdu je primilo 18 katolika. A god. 1850. čita se u maticama krštenih, vjenčanih i umrlih ovaj potpis: Facta apostolica provisitacione, sub die 8. Augusti 1850. perlegi hunc librum baptismorum (matrimoniorum, mortuorum) et in ordine reperii, Angelus Parsi, Eppus Nicopolitanus et Administrator Apostolicus utriusque Valachiae et Belgradi in Servia. Tom prilikom je biskup Angelus Parsi krizmao 21 katolika.

Iz ovih oskudnih podataka može se zaključiti, da su katolici u Srbiji bili pod jurisdikcijom biskupa u Nikopolju (sada Bugarska), koji je imao duhovnu vlast nad katolicima u današnjoj Rumunjskoj, Bugarskoj i Srbiji.¹³ Ali nije poznato, kada je Sv. Stolica stavila katolike u Srbiji pod jurisdikciju biskupa u Nikopolju. Dalje se vidi iz tih matice, da su neki misijonari ipak dolazili u Beograd. Prvi, za kojega znademo, Karla B. Mařjk, bio je, sudeći po imenu, Čeh.

¹¹ Ibid. str. 177.

¹² 2. febr. 1835. god. dade Miloš Srbiji prvi ustav na sretenskoj skupštini, koji u čl. 97. i 98. vodi računa i o nepravoslavnim vjeroispovijestima. Drugi ustav od 1838. god., što ga je izdao sultan (sultanski Hatišerif) znade samo za crkvu pravoslavnu. Zbog toga je ustava Miloš 1839. napustio Srbiju i otišao u Bukurešt. Na mjesto njega bude izabran za kneza njegov sin Milan, a nakon njegove smrti 1840. Mihajlo Obrenović. God. 1842. bježi i Mihajlo iz Srbije ispred bune, a za kneza je izabran Alexander Petrović Karadordević (1842.—1858.).

¹³ Neher: Rumänien. Wetzer-Weite Kirchenlexikon X. 1362.

Nezna se, da li je bio redovnik ili svjetovni svećenik, kao što se ne može sigurno tvrditi, da je stalno živio u Beogradu. Vjerojatno je, da je bio samo putujući misijonar i pošto se za njegovih misijonarskih putovanja vidjelo, da je u Beogradu već priličan broj katolika, bio je postavljen za prvog stalnog misijonara u Beogradu P. Tibarcije Tkalcsecz, franjevac iz provincije Sv. Ivana Kapistrana. Za njegovo vrijeme je bio god. 1850. Angelus Parsi biskup nikopoljski i apostolski administrator Srbije u Beogradu i izvršio apostolsku vizitaciju. Pojednost te vizitacije nisu poznate. Može se pretpostaviti, da je Angelus Parsi došao u Beograd po nalogu Sv. Stolice, da izvidi vjerske prilike katolika u mladoj kneževini Srbiji, te da o tome pošalje izvještaj Sv. Stolici. A kao posljedica njegove vizitacije i njegovog izvještaja može se smatrati odluka Sv. Stolice, s kojom je ona imenovala posebnog apostolskog administratora za katoličku crkvu u Srbiji.

Biskup Josip Juraj Strossmayer apostolski administrator kat. crkve u Srbiji. Broj katolika, u prvom redu austro-ugarskih podanika, morao je naglo rasti. God. 1850. bilo je u Beogradu već 30 krštenja, 18 vjenčanja i 7 slučajeva smrti.¹⁴ Dalje vidimo, da se katolici već javljaju u Jagodini i u Majdanpeku. Brojno jačanje katolika, a možda i diplomatski koraci Austro-ugarske¹⁵ kod sv. Stolice, doveli su do toga, da je kongregacija de Propaganda Fide dekretom svojim od 23. IX. 1851. vjernike biskupije beogradske i smederevske u Srbiji povjerila duhovnoj brizi biskupa Strossmayera i njega naimenovala apostolskim administratorom katoličke crkve u Srbiji.

Biskup Strossmayer javlja 20. X. 1851. svoje imenovanje knjazu srpskom sa pismom, koje ovdje dajemo u tačnome prepisu:¹⁶

Njihovoj Svetlosti Gospodaru Alexandru Petroviću
Karadordeviću Knjazu Srbije.

Vaša Svetlosti!

Dočim Rimski Apostolski Stolica meni duhovnu brigu žiteljah rimokatoličkih u knjaževini Serbskoj stannjoćih poveriti blagoizvoli, za prvu si dužnost smatram to isto Vašoj Svetlosti do blagohotnog znanja dostaviti.

Radujem se, što po tomu u užji sojuz sa slavjanskom vladom Serbskom stupiti sreća mi dostade; u grudih bo mojih ona ista krv slavjanska teče, koja i u grudih junačkog naroda serbskog.

¹⁴ Slučajeva smrti ima razmjerno malo u maticama umrlih. Ali to će biti samo zato, jer u to vrijeme katolički svećenik nije smio javno sahraniti svoje mrtvace. On ih je samo privatno blagoslovio u kući, a sahranio ih je svećenik pravoslavni. Po svoj prilici sahranjeno je više katolika od pravosl. svećenika, bez da je za to znao katolički misijonar.

¹⁵ God. 1835. došao je u Beograd prvi austr. konzul Mihajlo Mihanović, Hrvat, a drugi je bio Filipović, otac generala Filipovića, okupatora Bosne.

¹⁶ Biskupska arhiva. Đakovo, broj 1025/1851.

Prinite blagovoljno, Svetli Knjaže, pismeni naklon ovi, koga bi željno bez otezanja u osobi učinio, da mi zdravlje ne malo poremećeno dopušta; no što sada izvršiti bolest mi nedozvoljuje, to ću, ako Bog da prvom prilikom, kad mi moguće bude, sa radosti učiniti. Za sad samo nek mi dopušteno bude uz ukazanje visokog štovanja i predubokog poštovanja, Vašoj Svetlosti preporučiti malo stado, duhovnoj brizi mojoj povereno, da ih pod milostivo okrilje primiti blagoizvolite, koji su vremenitog svoga blagostanja radi blagom vladanju Vašem poverili se.

U ostalom velecenjenoj blagohotnosti izručujući se, s najodličnijim poštovanjem ostajem Vaše Svetlosti

U Diakovu, dne 20./8. oktobra 1851.

preponizni sluga
Josif Juraj Strossmayer
episkop.

Sa tim pismom na knjaza srpskog nastupa biskup Strossmayer kao apostolski administrator katoličke crkve u Srbiji. I od toga dana kroz 45 godina brinuo se veliki biskup za katoličko stado u susjednoj kneževini. Povijest katoličke crkve u Srbiji je zato od god. 1851. pa do konca XIX. stoljeća usko vezana sa imenom biskupa Strossmayera. Već ovo prvo pismo na knjaza Alexandra jasno pokazuje biskupovu veliku ljubav prema Srbima i onu toplinu, s kojom on povjerava svoje stado blagonaklonosti kneževoj.

Slično je pismo poslao biskup i srpskom Praviteljstvu, kao i austrijskom konzulu u Beogradu, potpukovniku Radosavljeviću, po kojem je i dostavio svoja pisma na knjaza i na Praviteljstvo. Misijonara O. Tiburcija Tkalecseca, kojega je zatekao u Beogradu, potvrdio je u jurisdikciji i poslao mu za građenje katoličke kapele u Beogradu 50 For.¹⁷

Čini se, da Strossmayer od knjaza Alexandra na to pismo nikada nije dobio odgovora. Jer u jednom kasnijem pismu (od 8. XI. 1851.) pita biskup austrijskog konzula u Beogradu, kakav je utisak učinilo njegovo imenovanje i pismo u Beogradu.¹⁸ A konzul I. XII. 1851. odgovara, da je pisma predao knjazu i Praviteljstvu. Ono se je izrazilo da dozvoljava građenje katoličke kapele u Beogradu. Ali pošto je taj list konzula nestao iz arhive biskupije dakovačke, a ovi su podaci uzeti samo iz zapisnika, ne može se razabrati, da li je konzul i šta javio o raspoloženju, koje je imenovanje Strossmayerovo izazvalo kod Srba. Konzul javlja još samo toliko, da je velika nada, da će katolička crkva postati slobodnija time, što je Strossmayer postao njezinim apostolskim administratorom.

Za buduću katoličku kapelu uz onih 50 For. od biskupa poklonio je austrijski car 200 carskih dukata, a za uzdržavanje misijonara

¹⁷ Biskupska arhiva, Đakovo, broj 1093/1851.

¹⁸ Ibid. 1105/1851.

odobrio je 600 forinti godišnje. Za patrona te kapele označio je biskup sv. Josipa.¹⁹

Svoje obećanje dano knjazu Alexandru održao je biskup već iduće godine. Sa znanjem i privolom ministarstva Inostranih Djela u Beču pošao je u Beograd mjeseca maja 1852. Njegov dolazak je bio najavljen knjazu i metropolitu. U Beogradu su uvjerali konzula austrijskoga, da će biskupa dostojno primiti, ali je knjaz primijetio, da se biskupa zvonjenjem dočekati ne može, jer se ni pravoslavnim episkopima takav doček nikada ne priređuje.²⁰ Šteta što nije nigdje sačuvan opis tog prvog posjeta Strossmayerovog u Beogradu. Kanonička je vizita obavljena 23. maja 1852. i tom prilikom potvrđeno u vjeri 40 katolika.

Već iduće godine zamijenio je biskup Strossmayer tadašnjeg misijonara O. Tiburcija Tkalcsecza, stavivši ga na raspoloženje njegovim redovničkim poglavarima. Na njegovo je mjesto došao Ivan Ćekes, vojni svećenik brodske regimente u Mletcima.²¹ Tkalcsecz se opirao toj naredbi biskupovoj, ali na koncu je ipak morao otići u Ilok, u franjevački samostan, kamo su ga poslali njegovi redovnički poglavari.²²

Sloboda katoličke crkve u Srbiji. Kada je Strossmayer godine 1851. postao apostolskim administratorom u Srbiji, katolička crkva nije bila pred srpskim zakonom priznata. Katolici su tada bili u apsolutnoj većini austro-ugarski podanici i kao takovi stajali su pod austrijskom konzularnom zaštitom, Srpski zemaljski zakoni nisu imali vlast nad njima. Zato nije ni srpska kneževina htjela priznati katoličku crkvu i katoličkoj crkvi nije dozvoljavala nikakva prava. Biskup Strossmayer je zato 1852., kod prvog svog posjeta u Beogradu, intervenirao kod knjaza Alexandra Karadorđevića, da se katolicima dozvoli sloboda vjeroispovijesti. Ali to nije išlo tako lako. Ne samo biskupova, nego i česte intervencije austrijskoga konzula Radosavljevića kod srpskog praviteljstva za slobodu katoličke crkve, teško su pomaknule to pitanje sa mrtve točke. Tek 11. aprila 1853. mogao je Radosavljević javiti biskupu, da je napokon dobio od predstavnika Alekse Simića izjavu, da je senat katolicima odobrio posebno groblje, slobodan sprovod mrtvaca do groblja i slobodno podjeljivanje sakramenta bolesnicima.²³

Mjeseca juna javlja konzul Strossmayeru, da se stvar i dalje zavlaci, jer senat još nije riješio u kojoj će se formi sloboda vjeroispovijesti katolika publicirati.²⁴ Napokon 14. sept. piše konzul biskupu, da je srpska vlada na savjet von Fautona, ruskog državnog

¹⁹ Ibid. 1227/1851.

²⁰ Ibid. br. 512/1852.

²¹ Ibid. br. 668/1853.

²² Ibid. br. 783/1853.

²³ Biskupska arhiva, Đakovo, br. 416/1853.

²⁴ Ibid. br. 855/1853.

savjetnika 9. sept. 1853. pod Br. 859. izdala zakon o slobodnom vjeroispovijedanju vjere nepravoslavnih konfesija.²⁵

Čim je biskup Strossmayer te zakone dobio, dostavio ih je bečkom nunciju Mihajlu Viale Prela,²⁶ a ovaj ih je poslao u Rim.²⁷ U mjesecu februaru 1854. dobiva Strossmayer nalog od bečke nuncijature, da prema naredbi Svete Stolice uloži protest kod srpske vlade zbog ovih zakona iz 1853. god. Biskup je to i učinio 24. marta 1854. na vrlo fin i otmjen način i uzeo pod kritiku osobito članke 1. 2. 3. i 4. II. zakona, te članke 3. i 6. III. zakona. U tome protestu biskup razlaže, da ovi zakoni u suštini ne daju nikakve slobode katoličkoj crkvi, jer je vežu za takve uvjete, koji čine sasma iluzornom samu slobodu ispovijedanja vjere. Protest je 20. aprila 1854. predao austrijski konzul direkciji Inostranih Djela u Beogradu.²⁸

Srbi i biskup Šunjić. Na ovaj protest biskup Strossmayer nikada nije dobio odgovora. Ali srpska vlada nije ostala iza protesta neaktivna. Ona zauzima očiti stav protiv Strossmayeru i u jesen 1854. šalje svoga činovnika Tomu Kovačevića zajedno sa Blažom Josićem u Bosnu k O. Marijanu Šunjiću, biskupu bosanskome i O. Martinu Nediću, franjevačkom provincijalu. Ovi dođu u Bosnu i predadu biskupu Šunjiću pismo srpske vlade od 11. nov. 1854. i 100 cezarskih dukata za gradenje katoličkih crkva u Bosni. U pismu traži srpska vlada od bosanskih franjevaca »sveštenika koji će Portiu podanik, a ne stranac biti... kao što je sadašnji katoličeskij sveštenik Austrijskog konzulata.« Jer »Praviteljstvo srbsko puno pravo ima nedati, da nenadležnij stranij sveštenik kao što je više imenovanij konzularnij, a isto tako i stranij biskup duhovnu vlast u Srbiji ima, kao što čujemo, da Gjakovačkij Biskup takovu sebi pristaja, jer on je Biskup Austrijskij, a Srbija nije Austrijska, no Portina Provincija, pa nikoim načinom nemožemo dopustiti, da se strane vlasti i strani sveštenici u verozakona dela u Srbii protivu svakog reda mešaju«. Za sveštenika, koga će bosanski biskup poslati, opredjeljuje Praviteljstvo 300 talira godišnje »na izdržanije osim bezplatnog obitališta i osim prihoda koje će od svoj verni imati moći«. Srpsko Praviteljstvo nada se nadalje, da će biskup Šunjić u sporazumlenju sa Gosp. Ministrom Provincialnim Otaca reda sv. Frane u Bosni, kod Svetoga Oca najživlje podeistvovati, da se privremeno data Administracija Gjakovarskom Biskupu nad katolicama u Srbii oduzme i da se duhovna vlast Bosanskoga Biskupa... i nad katolicima u Srbii rasprostre.«

²⁵ Ibid. br. 992/1853.

²⁶ Neher tvrdi, da je 1853. u Beogradu bio sam bečki nuncije Viale Prela, da uredi crkvene prilike. Za to nema nikakovih dokaza. Mi u ovim, kao i u kasnijim godinama vidimo samo biskupa Strossmayera, koji upravlja i uređuje razna pitanja katoličke crkve u Srbiji. Neher: Serbien, Kirchenlexikon, knjiga XI. 187.

²⁷ Bisk. arh. Đakovo, br. 1075. i 1081/1853.

²⁸ Ibid. br. 250 i 376/1854.

Toma Kovačević je imao osim toga još i nalog, da ovo sve i usmeno opširnije izloži. Pismu je pridodat i III. zakon iz god. 1853. kao baza za konkordat sa Sv. Stolicom.

Provincijal Nedić i biskup Šunjić odgovorili su srpskome Pravitelstvu 11. XII. 1854. vrlo toplo i zahvalili se na daru. A glede same molbe srpskog Praviteljstva u svome odgovoru kažu: »Mi ćemo se pobrinuti, da stvar po Vašem predlogu u djelo privedemo, dok i naše stvari dozriju i podpuni pravac uzmu, što će se bistrice ustmeno od Gospoda Kovačevića razumit.«²⁹

Biskup Šunjić je predlog srpske vlade odmah dostavio Nunciju u Beč i predlagao da Strossmayer i dalje ostane apostolski administrator, dok Rim ne riješi. Korak srpske vlade u Bosni bio je odmah javljen i Strossmayeru i to od austrijskog konzula iz Beograda, kao i od biskupa Šunjića iz Bosne.³⁰ Kada je Strossmayer doznao, o čemu se radi, bio je silno ogorčen na srpsku vladu, što nema u njega povjerenja i što ga smatra strancem i austrijancem.³¹

Srbi grade katoličku crkvu. Izvori nam ništa ne kazuju, šta je rekla srpska vlada na to, što misija Tome Kovačevića u Bosni nije donijela željenog rezultata i što je Strossmayer i dalje ostao apostolski administrator. Pokušalo se zato drugim putem emanci-

²⁹ Ova dva pisma objavio je profesor Dr. Jelenić pod naslovom: »K problemu konkordata sa Srbijom« u Serafinskom Perivoju, god. XXVII. br. 3. 1913. god.

³⁰ Biskupska arhiva, Đakovo br. 1184/1854.

³¹ Ibid., br. 361/1855.

Član 4. III. zakona iz god. 1853. kaže za katoličkog svećenika: »On će moći Mertvace svoje vere po obredima Rimo-katoličke Crkve do groblja sprovoditi i sahranjivati.« Faktično se tim pravom katolički svećenik nije mogao služiti sve do god. 1855., kada je u mjesecu januaru srpska vlada saopćila austrijskom generalnom konzulatu, da se katolici od sada mogu javno sahranjivati i da je izdala naredbu upravitelju grada, da sve dosadašnje zapreke bilo od publike bilo od sveštenika odstrani. Ujedno je zamolila i Metropolitu da ne čini smetnje. (Bisk. arh., Đakovo, br. 137/1855.) I tako je prvi katolik u Beogradu javno sahranjen tek 30. III. 1855. To je bio Franciscus Franz, in praesidio Belgradensi apud Turcas medicus. A u opasci je dodato: Prima publice peracta tumulatio cadaveris. Do toga dana je katolički svećenik samo privatno mogao u kući blagosloviti mrtvaca, a javno ga je sahranio svećenik pravoslavni. Zato do toga dana u maticama umrlih pod rubrikom: Sacerdos sepeliens stoji svakiput: Sacerdos Serbicus., a samo u opasci je napisano: Functionem funebrem peregit N. N. missionarius apostolicus. A kakve su bile prilike prije god. 1855., to nam kaže izvještaj misijonara Ivana Enekeša, gdje javlja biskupu Strossmayeru: »Sada ne jedan, nego dva žandarma stoje pred kućom, dok ja vršim obred, i nikoga ne puste napolje iz kuće. A kad svršim, dolazi pravoslavni svećenik i prati mrtvaca u groblje.« (Bisk. arh., Đakovo, br. 1099/1854.)

pirati katolike od austrijskog protektorata. Među katolicima u Beogradu bilo je već u ono vrijeme takvih, koji su bili podanici srpski. Da li je od srpske strane dan im mig, ili su sami došli na tu ideju, to se ne zna. Fakat je, da su ti srpski katolici poduzeli korake, da u smislu čl. 2. zakona I. iz god. 1853. obrazuju svoju vlastitu crkvenu općinu, ali pošto je broj njihov bio premanen, da si samj podignu crkvu i izdrže svećenika, obratili su se molbom na srpsku vladu, da im se od državne strane pritekne u pomoć.

Srpska vlada je tu molbu rado primila i 16. VI. 1855. donesen je zakon ove sadržine.³²

1. da se za rimokatoličku crkvu ustupi plac blizu delijske česme, na kome je nekada bila kuća kneza Sime Markovića,

2. da se o državnom trošku napravi jedna crkva i stan za rimokatoličkog sveštenika,

3. da se na izdržavanje rimokatoličkog sveštenika izdaje iz državne kase 300 talira godišnje dotle, dok opština toliko ne ojača, da može svog sveštenika izdržavati, i

4. da se u dogovoru sa upravom varoši odredi mesto za groblje.

Ali je tome zakonu dodat još jedan uvjet. Svećenik naime mora biti podanik srpski. I na tome je stvar i zapela. Strossmayer na ove uvjete nije htio i nije mogao pristati, jer je smatrao, da bi to bilo opasno, pošto bi Srbi takvog svećenika i onda mogli držati, ako bi se isti slučajno opirao zakonu crkve. Ta njegova bojazan temeljila se i na pojedinim člancima zakona iz 1853. godine, gdje su prozelitizmu pravoslavnome bila širom otvorena vrata, a mješovitim ženidbama bili su katolici sasna izručeni pravoslavnoj crkvi.³³ God. 1856. javlja konzul Strossmayeru, da je crkvice gotova, kao i dve male sobe za svećenika, samo nema potrebnih stvari za namještaj crkve. Srpska vlada ih neće dati, a crkvena općina ne može. Neki predlažu, da se stvari prenesu iz kapele konzulata. Srpska vlada moli, da se imenuje jedan svećenik, a ništa ne spominje, da mora biti srpski podanik. Konzul predlaže tadašnjeg misijonara Edmunda Bočkora.³⁴

Ali sam svećenik beogradski opirao se, da primi tu kapelu i da se useli u taj stan, jer kapela, i ako je u gradu, ona stoji u turskome kvartu, a Turci su jako ogorčeni, što je kapela podignuta medu njihovim mošejama.³⁵ Šta je Strossmayer na to odgovorio,

³² Đoka Nestorović: Srbija i Vatikan. Glasnik Pravoslavne Crkve, God. 1902. br. 5. i 6. str. 358. Nestorović na istoj strani u bilješki navada, da se taj zakon nalazi u Zborniku XIV. Ali toga zakona nema u Zborniku. Taj zakon je faktično izdao knez Alexander, ali u Zbornik nije ušao, možda baš zato, jer su ga smatrali za zakon manje vrijednosti i jer katolici nisu pristali na ono, što im je taj zakon odobrio.

³³ Bisk. arh., Đakovo, br. 733/1855.

³⁴ Bisk. arh., Đakovo, br. 125/1856.

³⁵ Ibid. br. 1251/1856.

o tome nema ništa u arhivi. Ali se iz kasnijih događaja vidi, da nije pristao.

Pošto katolici crkvu nisu preuzeli, a evangelici su ustanovili u smislu čl. 3. zakona I. iz god. 1853. svoju crkvenu općinu, predana je crkva i zgrada skupa sa mjestom crkvenoj opštini augsburške vjeroispovijedi zakonom od 5. VI. 1858.³⁶

Katolici Srbi i katolici Austrijanci. Time akcija katolika Srba nije bila dokončana. Onj se 7. III. 1861. obrate novom molbom na kneza Mihajla,³⁷ da im dade pomoć za zidanje katoličke crkve. Povoda toj molbi dala je vijest, da će se austro-ugarski konzulat preseliti u zgradu Ilije Milosavljevića na Stambol kapiji i onamo prenети i kapelu iz »Djunručkog zdanja«, gdje je dotada bila i smjestiti je u suterenu, zapravo u podrumu novoga konzulata. Na protest biskupa Strossmayera to se istina nije dogodilo i kapela je ostala u staroj zgradi, ali su katolici Srbj kao daljnji argumenat naveli, da ne mogu gledati da kapela bude spojena uvijek s konzulatom i poriču konzulatu pravo vlasništva na namještaj kapele, jer su te stvari kupljene novcem katoličkih vjernika pa i katolika Srba. Zato mole kneza, da im podigne zasebnu crkvu, a stvari neka se prenesu iz kapele konzulata. Katolici Srbi će pak priznati srpskoj vladi pravo vrhovnog nadzora nad upravom crkvene općine ne dirajući u pravo duhovno biskupa dakovačkoga. Na tu molbu po nalogu kneza Mihajla stavi se ministar kulta Filipović u dodir sa austrijskim konzulatom i sa katoličkim svećenikom.³⁸

5. maja 1861. dode ministar kulta Filipović k novom misijonaruu Robertu Thurmayeru, te mu izloži, da je srpska vlada spremna odrediti mjesto za crkvu katoličku i dati potreban novac za njeno zidanje, ali manipulacija crkvene kase ima pripasti vlasti, koju će delegirati srpska vlada, kao što se ina otstupiti toj novoj crkvi i sav crkveni pribor iz kapele konzulata. Katolički svećenik primati će plaću iz srpske državne kase, ali ima zato biti srpski podanik. Strossmayeru kao administratoru nisu protivni, ali mu zamjeraju, što se služi naslovom: »Apoštolski namjestnik biskupije Beogradske i Smederevske u kneževini Srpskoj.« Razlozi toj zamjerki su ovi: »1. što bi biskupu takav naslov nosećemu kadgod službeno dolazi, po zakonu, kao i drugom kojem biskupu Srbije, zvonjenje, pucnjavu mužarah, rečju svečanosluzben doček dužni bili; austrijskome pak biskupu ne bi nikako rada toliko obavezani biti; 2. što bi biskup austrijanski, taj naslov noseći također i u političkom obziru kakav upliv mogao imati na državu, koja od Austrije zazire i bojati se ima; 3. što bi se moglo dogoditi, da bi se broj katolika u Srbiji

³⁶ Zbornik zakona XI. str. 83.

³⁷ Poslije smrti kneza Aleksandra Karadorjevića god. 1859. izabran je za kneza po drugiputa Miloš Obrenović, a nakon njegove smrti god. 1860. dolazi njegov sin Mihajlo.

³⁸ Bisk. arh. Đakovo.

umnožao, te bi tad, kao u Bosni i Albaniji, novog vlastitog u Srbiji prebivajućeg biskupa hoteli imati, a biskup bi tad Dakovački mogao protestirati. Srbi bi zato voleli biskupa, koji je turski podanik, jer kao takav čim stupi na tlo srpsko i u njoj fungira, podpada srpskoj vladi, što kod austrijskih biskupa ne stoji. A ako bi i morali pristati na austrijskog biskupa, onda bi svakako izabrali Strassmayera, koji je i po mjestu i po jeziku najbliži, ali uz uvjete a) da im se dokaže, da je on direktno od Sv. Oca imenovan, b) ne sa spomenutim naslovom, nego kao namestnog biskupa uopće nad katolicima u Srbiji.³⁹ Iz arhive ništa se ne vidi, šta je na to odgovorio Strassmayer.

Poslije ovih razgovora izade 24. V. 1861. zakon, koji je glasio: »Da se ostvari Visočajno rešenje od 16. VI. 1855. god., nu da im se za sad, dok se ne pokaže koliko će zdanje trebati za rimokatoličku crkvu, na ovu celj ustupi mesto u Džumručkom zdanju, gdje je dotle bila kapela Austrijskog konzulata i da se zbog sirotog stanja opštine otvori kredit upravi prosvete od 600—800 talira za potpomaganje iste opštine u nabavljanju utvara za bogoslužjenje.⁴⁰

Ali ni ovaj zakon nije donio željenog rezultata, da se ostvari »jedna državna crkva rimokatoličke vjeroispovesti« u Srbiji. Zapeo je i opet na pitanju svećenika, koji bi imao preuzeti crkvu. A toga nije bilo. »Crkvene utvari, koje je malom srpska država nabavila, trunule su najpre u džumručkoj zgradi, pa potom u državnoj zgradi na Zelenom Vencu (u kojoj je nekada bio varoški sud), dalje u Bogosloviji (naravno pravoslavnoj!) i najzad u učiteljskoj školi, dok ih nije nestalo.«⁴¹

Konzulat se međutim god. 1861. zaista preselio u novu zgradu, a kapela je ostala u staroj. Tu priliku su iskoristili katolici Srbi i napis nad kapelom: »K. k. Oesterreichische General-Konsulats-Kapelle« promijenili sa novim natpisom: »Katholische Gemeinde-Kapelle«. Na tome je ostalo do god. 1862., kada je konzulat sa dozvolom biskupa Strassmayera u svoju novu zgradu preseleo i kapelu.⁴² Kod selidbe same kapele do sukoba nije došlo, ali su crkveni oci, katolici Srbi, imenom Silvi i Spetz, zadržali u svojim rukama crkvenu kasu i tražili, da im se za crkvenu kasu dade barem polovica crkvenih stvari, jer su i katolici Srbi doprinosili za uzdržavanje kapele, ili,

³⁹ Izvještaj misijonara Thurmayera na biskupa od 3. VI. 1861. Župska arhiva, Beograd.

⁴⁰ Nestorović: Srbija i Vatikan. Glasnik Srp. Crkve, god. 1902. Br. 5. i 6., str. 359.

⁴¹ Ibid., 3. tačka na str. 360.

⁴² U novoj zgradi konzulata — kasnije takozvana Kolarčeva zadužnica — bila je jedna veća soba od ulice, u kojoj su smjestili kapelu (danas je tu glavna beogradska pošta), i druga manja od dvorišta, u kojoj su uredili sakristiju. Ulaz je bio kroz dvorište. Ali je i to bilo premaleno, pa je zato Strassmayer dijelio krizmu u bašći konzulata, danas bašća restauracije Kolarac.

da im se ostavi crkvena kasa, a za crkvene stvari da im se dade novčana otšteta. Ta dva crkvena oca, sa još dva druga katolika potvrdila je i policijska vlast kao predstavnike katoličke crkvene općine, koji su imali nastupiti kao reprezentanti katolika Srba u sporu protiv katolicima Austrijancima. Na koncu, da se spor riješi, dođe do sporazuma između srpske vlade i konzulata, da se ima izabrati jedna mješovita komisija, sastavljena od katolika Srba i katolika Austrijanaca. Dugi pregovori doveli su napokon do toga rezultata, da je katolicima Srbima priznato pravo na sadržaj crkvene kase od 300 forinti, kao neka otšteta za stvari kapele, ali obligacija od 200 cesarskih dukata, da se ima predati konzulatu za izdržavanje škole. Tu pak obligaciju nije izdala srpska vlada, nego ju uzela u svoje ruke sa obavezom, da će kamate od 200 cesarskih dukata dostaviti svake godine katoličkoj školi konzulata.⁴³

Za vrijeme toga spora bio je biskup Strossmayer dvaput u Beogradu, i to god. 1863. i god. 1865. Arhive iz tih godina nemaju nikakvih podataka o tome, kako je biskup bio od kneza Mihajla primljen, kao ni o tome, kako je on sudio na licu mjesta između katolika Srba i katolika Austrijanaca. Ali se iz kasnijih događaja vidi, da zahtjevima katolika Srba nije popustio niti nakon osobnog izvidaja stvari u samome Beogradu.

Iza nemile smrti kneza Mihajla († 10. juna 1868.) Strossmayer je opet u Beogradu, gdje je 1. nov. 1868. podijelio sv. potvrdu i tom je prilikom bio sjajno dočekan.⁴⁴ Nije nam poznato, da li je i jedan doček bio u Beogradu toliko sjajan i oduševljen, kao ovaj. Biskup je u Beogradu našao mladog kneza Milana, i namjesništvo u kojem su bili Milivoje Blaznavac, Jovan Ristić i Jovan Gavrilović.⁴⁵ Ali i kraj sveg srdačnog i svečanog prijema, koji su priredili biskupu knez Milan sa namjesništvom i cijeli Beograd, stanje katoličke stvari ostalo je isto. Biskup nije mogao primiti u cjelini uslove postavljene od katolika Srba i zato nije htio ništa rješavati konačno u ovome pitanju. S druge pak strane vidio je, da i takvo rješenje ne bi skinulo sa dnevnoga reda katoličko pitanje u Srbiji. Ono je moralo ostati do vremena, kada bude srpska država sama to uredila sa Sv. Stolicom.

Cijeli spor između katolika Srba i Austrijanaca svršio se međutim sasvim mirno. Od katolika Srba kojih je moglo biti oko 800,

⁴³ Bisk. arb., Đakovo, br. 20/1862. i 850/1864. Zatim Župska arb., Beograd, od 3. XII. 1867. bez broja.

⁴⁴ J. J. Strossmayer prigodom pedesetgodišnjice biskupovanja. Đakovo, 1900., str. 786.

⁴⁵ U to su vrijeme bile vrlo intimne i političke veze između Strossmayera i Srbije, koje su počele još za kneza Mihajla. Tajna misija fra Ante Kneževića u Srbiji u interesu oslobođenja Bosne i Hercegovine pada također u te dane. Dr. Jelenić, Kultura i Bosanski Franjevci, II. str. 200—209.

nije zato nitko prešao u pravoslavlje, a nestalo je i svake opozicija protiv katoličkom svećeniku iako je to bio i dalje jedan te isti svećenik konzulata austrijskoga.⁴⁶

I ovo je zadnji slučaj, da se srpska vlada i austro-ugarski konzulat tako javno eksponiraju u pitanju katolika u Srbiji. Akcija u istoj stvari vodila se i dalje, ali drugim putem i drugim metodama. Iza kulisa je stajala na obadve strane jedna te ista politička misao. Kod Austrije: održati i dalje politički protektorat i upliv nad katolicima, a kod Srbije: taj upliv uništiti i preoteti ga. Sami katolici Srbi se više ne javljaju nikakovom samostalnom akcijom. Bit će to i stoga, što su nenadanom smrću kneza Mihajla izgubili vezu sa dvorom i onaj oslon, koji su kod kneza Mihajla po svoj prilici baš zbog kneginje Julije imali.

Katolici u Majdanpeku. U Srbiji, nedaleko od D. Milanovca, a prema bugarskoj granici, nalazi se jedan stari rudokop bakra, željeza i drugih ruda, koji se zove Majdanpek. Već Rimljani su za njega znali. Srbija se tek oslobodila i već je jedan jaki strani konzorcijum počeo Majdanpek iskorišćavati. Cijeli personal činovnički i svi radnici, koje je društvo dovelo u Majdanpek, bili su u većini vjere katoličke. Prvi je bio misijonar Ivan Énekes, koji je po nalogu biskupa Strossmayera posjećivao katolike u Majdanpeku. Biskup traži u tu svrhu i materijalnu pomoć od austro-ugarske vlade, jer u Majdanpeku ima već nekoliko stotina katolika, koji su svi austro-ugarski podanici.⁴⁷

Godine 1855. nastavlja taj misijonarski rad u Majdanpeku novi beogradski svećenik Edmund Bocskor. Kakve su bile vjerske prilike u Majdanpeku nije ostalo nigdje zabilježeno, kao ni to, šta su i koliko su misijonari tamo uspjeli. Ali je moralo ipak biti ploda u tome misijonarskome radu, jer 15. sept. 1857. već i sam biskup Strossmayer putuje u pratnji austro-ugarskoga konzula i nekih uglednih Srba u Majdanpek, gdje je potvrdio u sv. vjeri 146 katolika.⁴⁸

Ova je vizita u Majdanpeku morala učiniti najbolji utisak na biskupa i na konzula, jer iste godine car austrijski poklanja misiji u Majdanpeku 800 forinti za crkvu ili za školu, a biskup Strossmayer 200 forinti. Ali ta svota nije mogla biti utrošena u korist misije u Majdanpeku, jer je srpska vlada još u jesen 1857. god. Majdanpek zatvorila i sve činovnike i radnike otpustila.⁴⁹ Sa pri-

⁴⁶ Zadnji izvještaj o tome napisao je Stjepan Babić, beogradski misijonar sa datumom od 9. I. 1869. Bisk. arh., Đakovo, bez broja.

⁴⁷ Bisk. arh., Đakovo, 788/1854. i 1064/1854.

⁴⁸ Iz jednog izvještaja nakon krizme vidi se, da je tada u Majdanpeku bilo 454 katolika, katoličkih brakova 85, mješovitih 4, školske djece 66, od kojih su samo 24 polazili srpsku školu. Bisk. arh., Đakovo, br. 724/1857.

⁴⁹ Ibid., br. 845/1857.

stankom biskupa izdata je zato ta svota od 1000 forinti (205 cesarskih dukata) na hipotekarni zajam Mihajlu Antonijeviću, učitelju iz Žabara, okrug kragujevački, na 10%, a kamati su išli u korist katoličke škole u Beogradu.⁵⁰

Rudokop u Majdanpeku ponovo je otvoren 1861. god. po društvu »Société Franco Serbe Claude Bouillon et Comp. za eksploataciju šuma, bakra i željeza«. Na molbu društva šalje Lyonska propaganda god. 1861. u Majdanpek francuskog svećenika Esprit Daltona. Za njegovo materijalno uzdržavanje brinulo se samo društvo. Esprit Dalton napravio je u Majdanpeku crkvicu, ali nije imao tamo dugo opstanka. Početkom god. 1863. je i protiv zabrane biskupove napustio Majdanpek i pobjegao i ponio sa sobom 2000 for., što ih je sakupio od radnika, da tu svotu uloži u jednu banku u Francuskoj. Daltonu je nestalo traga i da bi se spriječio škandal, jedan plemeniti katolik položio je u Francuskoj novac, što ga je Dalton ukrao, u korist oštećenih radnika. God. 1864. ide po nalogu Strossmayera u Majdanpek jedan svećenik, ali samo za uskršne praznike. Na molbu direktora društva Bouilloña šalje biskup još iste godine u Majdanpek za stalnog svećenika O. Marka Bošnjaka, franjevca, jer su katolici zbog propagande Engleza i protestantskih Nijemaca bili u velikoj vjerskoj pogibelji. O. Marko Bošnjak stigao je u jesen 1864. godine u Beograd, gdje je doznao da je društvo u Majdanpeku propalo, da su činovnici i radnici otpušteni, sve oruđe konfiscirano, pa zato nije ni otišao u Majdanpek, nego se odmah povratio.⁵¹

Kapela kneginje Julije. Kneginja Julija, supruga kneza Mihajla Obrenovića, kao revna katolikinja posjećivala je redovno katoličku crkvu u austro-ugarskom konzulatu. Ali posjeti službe Božje postali su joj prilično nezgodni. Ona se zato obrati početkom 1860. godine preko svoga tajnika na biskupa Strossmayera i zamoli ga za dozvolu, da si može u kneževskom konaku urediti privatnu domaću kapelu. Osim toga moli kneginja biskupa, da dozvoli, da beogradski misijonar smije nedjeljom i praznikom služiti dvije mise, jednu u svojoj crkvi za beogradske katolike, a drugu za nju u konaku. A kao razlog navodi kneginja prvo političke prilike, koje srpskoj kneginji onemogućavaju, da ulazi u zgradu jednog stranog konzulata i da prisustvuje službi Božjoj u crkvi, koja ima politički karakter, a drugo na što se tuži kneginja, to je supruga francuskog konzula, koja sjedi u crkvi u istoj klupi kraj kneginje, a koja je »jako brbljava, pa je smeta u pobožnosti«. Zbog tih neprilika kneginja Julija dva mjeseca uopće nije išla u crkvu.⁵²

Biskup Strossmayer rado je udovoljio želji kneginje. Samo smatra, da je nezgodno, da beogradski misijonar zbog kneginje

⁵⁰ Ibid., 95. i 384/1858.

⁵¹ Bisk. arh., Dakovo, 646. i 928/1862., 824., 1014. i 1015. iz god. 1863., 258. i 1039 iz god. 1864.

⁵² Župska arhiva, Beograd, br. 18/1860.

binira, jer bi to mogli krivo shvatiti pravoslavni. Zato biskup obećaje, da će joj poslati jednog zasebnog svećenika, koji će biti potčinjen beogradskom misijonar, ali će mu kneginja morati dati godišnje 600 for. za izdržavanje. Pošto je kneginja pristala na te uvjete, došao je još iste godine u Beograd za dvorskog kapelana Julije Robert Thurmayer.⁵³

Arhive, koje nam stoje na raspoloženju, ne govore ništa o položaju dvorskog kapelana prema knezu i kneževskom dvoru i ne znaju ništa reći o samoj kapeli. Iz jedne male bilješke zna se samo toliko, da je kapela stajala u suterenu konaka u jednoj svijetloj sobi i da je bila lijepo uređena.⁵⁴

Ali služba dvorskog kapelana Thurmayera nije trajala dugo. Koncem god. 1860. kneginja napušta Beograd, a 22. I. 1861. javlja kancelarija kneževa Thurmayeru, »da je razrešen dužnosti, koju je kao sveštenik Nj. Svetlosti Gospode Kneginje do pre godine dana u dvoru otpravljao.«⁵⁵ Biskup Strossmayer na to poziva dotadašnjeg beogradskog misijonara Edmunda Boeskora natrag u biskupiju, a na njegovo mjesto imenuje Julija Roberta Thurmayera za stalnog misijonara u Beogradu.

Kneginja Julija vratila se u Beograd tek godine 1864. i tada je biskup Strossmayer ovlastio O. Kalista iz Zemuna, da služu u dvorskoj kapeli sv. misu za kneginju, dok ne nađe i pošalje drugog stalnog svećenika. U to vrijeme molila je kneginja biskupa za dozvolu, da može u svojoj kapeli stalno držati i Presveto Otajstvo. Toj želji kneginje biskup nije udovoljio, jer bi morao tražiti dozvolu od Sv. Stolice, ali ne vjeruje u uspjeh. Ujedno je obavijestio kneginju, da će u Beograd za stalnog dvorskog kapelana doći O. Marko Bošnjak iz Bosne. Kneginja je na to brzojavno molila biskupa, da ne šalje O. Marka jer je zadovoljna i sa O. Kalistom.⁵⁶

Međutim u dvorskoj kapeli nije se dugo služila sv. misa, jer je kneginja Beograd god. 1865. konačno napustila. Oltar iz njezine dvorske kapele stajao je u beogradskoj katoličkoj crkvi kao pobočni oltar sve do 1926. god. kada se crkva povećala i preuredila. Slika na oltaru prikazala je Krista, koji nosi križ, a kraj slike napisane su u latinskom, francuskom, njemačkom i srpskom jeziku sa ćirilicom ove riječi Sv. Pavla: »Kao što ste saučastnici stradanja, tako ćete biti i utješena.« (II. Kor. 1, 7.)

(Nastavit će se.)

⁵³ Bisk. arh., Đakovo, br. 202/1860.

⁵⁴ Žrpska arh., Beograd 18/1860.

⁵⁵ Bisk. arh., Đakovo, 153/1864.

⁵⁶ Pismo biskupa Strossmayera kneginji Juliji od 7. I. 1865. i telegram kneginje na biskupa u arhivi Jugoslavenske Akademije u Zagrebu iz god. 1865.